

Jan Baptist van Meuninxhove, *De Burg in Brugge* (detail), olieverf op doek, 1672.
Brugge, Stedelijke Musea, GRO 06841.

Het Sint-Donaaskapittel en de Duinenabdij : buren op de Brugse Burg (1624-1649)

Toen de monniken van de Duinenabdij in 1627 van Koksijde naar Brugge verhuisden, kwamen ze geregeld in contact met het Sint-Donaaskapittel, ook al behoorde de abdij tot de reguliere en het kapittel tot de seculiere clerus. Het Sint-Donaaskapittel moest zich overigens ook uitspreken over het akkoord dat op 20 november 1624 afgesloten werd tussen bisschop Dionysius Stoffels (1623-1629) en abt Bernardus Campmans (1623-1642), waarbij de abdij Ter Doest werd losgemaakt van de Brugse bisschopszetel en aangehecht bij de Duinenabdij¹. Op 21 november 1624 stemde het Sint-Donaaskapittel in met deze overeenkomst, omdat deze duidelijke voordelen inhield voor de bisschoppelijke inkomsten². Veel contacten tussen de Duinenabdij en het kapittel waren trouwens van financiële aard. Zo betaalde de abdij op 6 juni 1646 42 pond 10 schellingen groot aan

-
- 1 In 1561, bij de oprichting van het bisdom, werden de goederen van Ter Doest toegewezen aan de bisschop, maar omdat de uitbating ervan verlieslatend was, trachtte deze zijn eigendom over te dragen aan de Duinenabdij in ruil voor een jaarlijkse rente. Na enkele mislukkingen bereikten beide partijen in 1624 toch een akkoord (J. Bonny, *De Duinenabdij te Brugge (1627-1796)*, in : A. Denaux en E. Vanden Berghe (eds.), "De Duinenabdij (1627-1796) en het grootseminarie (1833-1983) te Brugge. Bewoners/Gebouwen/Kunstpatrimonium", Tielst, 1984, p.17-18).
- 2 "*Lecta fuit charta continens articulos concordiae initae inter R^{dum} D[ominum] Exim[ium] Brug[en]s[em] ex una, et R^{dum} Dominum praelatum monasterii Duinensis ex altera partibus, super dismembratione et separatione abbatae Thosanae, a mensa Ep[iscop]atus Brugensis (...) Quibus articulis lectis Domini habita matura deliberatione, considerantes eosdem tendere in notabilem et evidentem ecclesiae et mensae Ep[iscop]alis Brugens[is] utilitatem, eandem concordiam (...) approbant per praesentes*" (BRUGGE, Bisschoppelijk Archief (BAB), A69, f.48v).

kanunnik Petrus Knudde voor de tienden in Lissewege van het jaar 1645³. In de jaren 1644-1647 vermelden de abdijsrekeningen ook geregeld de betaling van de intrest op renten aan enkele kanunniken of kapelaans van het kapittel⁴. De nabijheid van twee zulke belangrijke kerkelijke instellingen in dezelfde stad leidde echter al snel tot onenigheid. Zo voerde de abdijs een proces tegen het kapittel voor de Raad van Vlaanderen en nadien de Grote Raad van Mechelen over de uitvoering van het testament van bisschop Servatius de Quinckere (1630-1639), waarbij de Duinenabdijs tenslotte 20.000 gulden moest betalen aan het kapittel⁵. Van april 1643 tot maart 1646 moest de abdijs in dezelfde zaak ook honderden ponden groot betalen aan de erfgenamen van de bisschop⁶. Ook over een andere erfenis liep er in augustus 1640 een rechtszaak tussen de abdijs en het kapittel⁷. De aan de abdijs opgelegde sommen en de proceskosten vormden een zware financiële last en de abdijs moest zelfs geregeld een beroep doen op uitstel van betaling of leningen om uit de rode cijfers te raken⁸. In dezelfde periode verloor de Duinenabdijs trouwens definitief haar vroegere bezittingen in Hulsterambacht⁹.

-
- 3 BRUGGE, Archief van het Grootseminarie (AGSB), *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 9, f. 55r.
- 4 AGBS, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.64r (11.2.1644), f.124r (2.10.1648); in beide gevallen ging het geld naar kanunnik Christianus vanden Berghe. Ook de kapelaans Leonardus van Munnekereede, secretaris van de obediëntie, en Carolus van Zandtwege ontvingen resp. op 16 maart 1646 en 15 januari 1647 bescheiden sommen van de abdijs (AGSB, *ibid.*, nr. 9, f.47r, 76r).
- 5 BAB, A72, f.23v (15.10.1639), 131v (9.9.1641), 133v (23.9.1641), 159v (10.2.1642), 171r (2.4.1642), 203 (14-15.9.1642), 205v (8.10.1642); B23, f.108r (14.9.1642), 118v (31.10.1642); zie ook: AGBS, *Oorkonden Duinen/Doest*, nr. B1132; *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.67r (februari 1644), 104r (26.2.1645); nr. 9, f.9r (17.5.1645), 40r (31.1.1646), 41r (9.2.1646).
- 6 *Rekeningen Duinen/Doest*, nrs.8-9, *passim*.
- 7 “*Retulit D[omi]nus cantor Gandavo reversus statum causarum contra D[ominum] praelatum dunensem et haeredes Salinae (...)*” (BAB, A72, f.65r).
- 8 Zo leende de abdijs in juni 1644 4800 carolusguldens van Alonso Carillo in Antwerpen (AGSB, *Oorkonden Duinen/Doest*, nrs. B351, 1308); van juli 1649 tot 31 mei 1650 leende de abdijs ruim 285 ponden groot bij de prior van Waarschoot (AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 10, *passim*; zie ook: BAB, A72, f.362v (15.2.1645); AGBS, *Oorkonden Duinen/Doest*, nrs. B3057, 3564, 3568).
- 9 J. Bonny, *a.c.*, p.19-21. Op 30 maart 1648 betaalde de abdijs 10 ponden groot aan de Duinheer Michiel Bultynck “*treckende naer S’Gravenbaghe om[m]e te vervolgen d’ongonnen affairen van[de] restitutie van goederen van Zande, aengheslaghen bij de Prince van Oraison*” (AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 10).

Een bijkomend twistpunt tussen de Duinenabdij en het Sint-Donaaskapittel vormde het patronaatsrecht van de Sint-Kruisparochie. De nieuwe abdij werd immers gebouwd op de plaats van de voormalige refuge van Ter Doest. Dit pand lag op de huidige Sint-Annaparochie, die toen nog niet van de Sint-Kruisparochie was afgescheiden. Het Sint-Donaaskapittel bezat het patronaatsrecht over deze laatste parochie, maar abt Campmans weigerde op 23 juni 1642 dit recht te erkennen¹⁰. Ook onder zijn opvolger Judocus du Corron (1645-1648) lag de abdij overhoop met het kapittel over bepaalde eigendommen in Lapscheure en Sint-Pieters-op-de-Dijk¹¹. Dezelfde abt sloot echter op 20 juni 1645 ook een overeenkomst met de baljuw en de redenaars van de heerlijkheid van het Proossche van Sint-Donaas over de inlijving van enkele huizen in de Peterseliestraat en van het Stuivenbergstraatje in de nieuwbouw van de abdij¹².

Naast hun tegengestelde belangen op materieel vlak bleken het kapittel en de Duinenabdij soms ook concurrenten te zijn in het aantrekken van musici voor het opluisteren van de kerkdiensten. Eén van de vicarissen van het kapittel, de op 8 oktober 1631 aangestelde contratenor Joannes Colos, trad rond de jaarwisseling binnen in de Duinenabdij, maar zijn monastieke ijver was van korte duur en al op 28 januari 1632 keerde hij terug in dienst bij het kapittel¹³. Ook een andere vicaris werd kort na zijn aanstelling op 20 juni 1631 monnik in de Duinenabdij¹⁴. Inderdaad werd op 21 oktober 1632 de organist

10 "*Retulit d[ominus] van Thienen can[oni]c[us] officarius foraneit[at]is qualiter iuxta apostillam datam in computu eiusdem officii accesserit d[omi]n[um] praelatem Dunensem pro habenda recognitione iuris patronatus eo quod aedificaverit novam ecclesiam et monasterium in patronatu huius eccl[esi]ae sub parochia S[anc]tae Crucis: idemq[ue] d[omi]n[us] praelatus desuper dicat se exemptum a solutione h[uius]mo[d]i iuris, ac proin[de] nolle quidquam dare. D[omi]ni commiserunt d[omi]nis officiariis ut dispiciant de opportuno remedio.*" (BAB, A72, f.186r). Op 1 augustus 1643 betaalde de abdij wel ruim zes ponden groot voor een rente aan de kerk en de dis van Sint-Kruis en Sint-Anna (AGSB, Rekeningen Duinen/Doest, nr. 8, f.42r).

11 AGBS, Oorkonden Duinen/Doest, nrs. B 3564-3568, 3572-3575.

12 AGBS, nrs. B14, 27, 348, 1296; vergelijk met: J. Bonny, *a.c.*, p. 19.

13 "*M. Jo[ann]es Colos vicarius contratenor qui ab aliquot septimanis hinc decesserat ut fieret religiosus in abbacia Dunensi, et immutato animo illinc regressus, fuit in officio et stallo continuatus (...)*" (BAB, A70, f.156r).

14 "*Ad praesentationem R[everen]di D[omi]ni Decani admissus fuit ad stallum in hac ecclesia M. Nicolaus [] Duacen[sis] contratenor et organista, sed priusquam resedit factus est monachus in Abbacia Dunen[si].*" (BAB, A70, f.116r).

Martinus Miquet uit Douai geprofest¹⁵. Op 3 juni 1630 stemde het kapittel ermee in de jongere broer van Campmans' kamerdienaar als koraal aan te nemen, mits de abt de extra-kosten zou aanvaarden. Omdat de prelaat dit niet kon beloven, gelastte het kapittel zangmeester Jacobus Willems een andere sponsor te zoeken¹⁶. Op 12 juni 1630 werd een koraal voorlopig aangenomen in afwachting dat zijn vader borg voor hem kon staan. Allicht ging het hier om dezelfde knaap, maar de kapittelakten noemen enkel zijn voornaam Libertus¹⁷. Deze koraal, Libertus de Jadin, bleef bijna acht jaar in dienst van het kapittel¹⁸. Overigens hebben we geen musici gevonden die zowel in de kathedraal als in de Duinenabdij actief waren¹⁹. Helaas wordt er in de abdijsrekeningen in deze periode slechts één “*sangher*”, Le(e)naert Bultinc(k), met name genoemd²⁰. Bultinck genoot een salaris van 4 ponden groot per trimester²¹. Op 19 december 1643 kregen wel meerdere zangers een deel van hun salaris²². Voor de rest deed de abdij een beroep op gelegenheidsmusici, bijv. voor de feesten van Sint-Bernardus en de zalige Idesbald²³. Op 20 juni 1644 werd één

15 AGSB, *Handschriften*, nr. 140/107, f.243v.

16 “*Auditis vocibus diversorum puerorum per phonascum adductis, d[omi]ni satis fuerunt inclinati ut recipient quendam iuvenem fratrem pedissequi R[everen]di D[omi]ni abbatis dunensis ordinarunt phonasco ut conveniat eundem D[omi]num abbatem utrum velit eidem iuveni subministrare (sic) reliqua necessaria ultra ea quae tanquam choralis ab hac ecclesia reciperet (...) - Audita relatione d[omi]ni phonasci huius eccl[es]iae qualiter d[omi]n[u]s praelatus dunensis paratus quidem sit procurare necessaria iuveni his diebus in cap[itu]lo probato et in choralem assumendo, sed nolit id spondere. D[omi]ni resolverunt ut quaerat alium sponsorem priusquam assumatur.*” (BAB, A70, f.38r, 40r).

17 BAB, A71, f.42r.

18 Vergelijk met : K.Priem, *Jacobus Willems en het muziekleven in Sint-Donaas (1624-1645)*, in : “Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis”, 143 (2006), p. 267-308.

19 Tussen de drie Brugse kapittels was er wel een groot verloop van zangers en koralen, terwijl sommige musici in dezelfde periode in diverse kerken optraden. Het Sint-Donaaskapittel verbood zelfs aan de eigen vicarissen om actief te zijn buiten de kathedraal (cfr. K.Priem, *a.c., passim*).

20 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.47r (5.9.1643).

21 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.24r (30.3.1643), 36r (12.6.1643), 48r (14.9.1643), 56r (5.12.1643), 71r (12.3.1644), 79r (5.6.1644).

22 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.57r.

23 “*Gegheven 20^a augusti 1644] aen[de] zanghers (...)*” (AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.84r) ; “*18^a [aprilis 1649] (...) voor de musiciens op den dach van B. Idesbaldus (...) 18^a [augusti 1649] (...) voor [de] musiciens etc (...)*” (*ibid*, nr. 10). Op 22 januari en 27 mei 1644 vermelden de rekeningen resp. “*een sang-*

pond groot betaald “voor de twee kleene musiciens”²⁴. Tenslotte vermelden de abdijrekeningen ook het optreden van een organist²⁵. Meestal houden de rekeningen het bij “*musiciens*” of “*musici*”, die per prestatie vergoed werden²⁶. Het valt dus niet uit te sluiten dat sommige muzikanten toch zowel in de abdijkerk als in de kathedraal optraden.

Ondanks hun soms tegenstrijdige belangen stonden de abdij en het kapittel niet altijd tegenover elkaar. Op 3 december 1640 stelde het kapittel op verzoek van Campmans een verklaring op waaruit moest blijken dat de Duinheren zich steeds voorbeeldig hadden gedragen sinds ze in Brugge gevestigd waren²⁷. De exacte inhoud en de context van dit stuk zijn verder onbekend. Het kapittel en de abdij hadden soms ook gemeenschappelijke belangen. Het kapittel vroeg Campmans in een brief op 26 januari 1633 aan de andere afgevaardigden van de clerus bij de Staten in Brussel zijn bezwaren over te maken tegen een belasting die de Brugse stadsmagistraat zonder voorafgaand overleg had ingesteld op de verkoop van wijn. Na ontvangst van het antwoord van de abt sloot het kapittel zich op 5 februari 1633 aan bij het protest van de gezamenlijke clerus van Vlaanderen²⁸.

Verder bezat de Duinenabdij een pand op de Burg dat paalde aan de kathedraal. Dit huisje was vroeger in het bezit geweest van de abdij Ter Doest en behoorde nu samen met andere eigendommen van haar vroegere dochterabdij aan de Duinenabdij²⁹. Begin 1644 werd een

her” en “*een sangher van[de] musique*”; op 5 juni van dat jaar werden “*twee sanghers*” betaald (*ibid.*, nr. 8, f.63r, 79r).

24 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.80r (20.6.1644).

25 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 9, f.92r (11.7.1647). Op 21 september 1649 werd ook een bode gezonden “*naer Waetervliet om[m]e te ondersoeken naer een organist*” (*ibid.*, nr. 10).

26 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.23r (28.3.1643), 45r (20.8.1643), 48r (14.9.1643), 60r (1.1.1644), 71r (12.3.1644), 94r (9.12.1644), 98r (7.1.1645), 122r (19.8.1648), 133r (20.3.1649).

27 “*Ad instantiam D[omi]ni Bernardi Campmans abbatis necnon conventus abbatae dunen[sis] decreta fuit attestatio in honestissima forma qua declaretur quod ab eo tempore quo hic Brugae resederunt semper fuerint et sint fama et vita integri conversatione honesti moribus graves et in monastica disciplina observantes, ita ut nullus innotuerit rumor scandalii aut sinistrae notae*” (BAB, A72, f.80).

28 BAB, A70, f.215 (7.1.1633), 216r (10.1.1633), 217v (12.1.1633), 220r (24.1.1633), 221v (26.1.1633), 222v (5.2.1633), 224 (10.2.1633), 225 (11.2.1633), 228v-229r (5-6.3.1633), 229v-230r (9.3.1633).

29 In een overzicht van de eigendommen van Ter Doest uit 1626 wordt dit pand ver-

plan opgesteld om dit huisje samen met nog twee aanpalende panden, die resp. eigendom waren van het Sint-Jans- en het Sint-Juliaans-hospitaal, te renoveren. Op 1 februari van dat jaar droegen de kanun- niken van het Sint-Donaaskapittel enkele van hun confraters op samen met de werklieden dit plan te beoordelen, met name om te vermijden dat de gevel en de ramen van de kathedraal schade zouden lijden³⁰. Nog datzelfde jaar, op 5 september, gaf het kapittel de toelating aan een schoenmaker om in de intussen gerenoveerde panden winkel te houden, op voorwaarde dat hij geen lawaai zou maken tijdens de god- delijke diensten³¹. Van haar kant deed de abdij inderdaad de nodige uitgaven om haar eigendom op de Burg te renoveren. Uit de abdiere- keningen blijkt dat het gros hiervan (drie ponden groot) op 22 okto- ber 1644 betaald werd voor de levering van lood, terwijl voor werken aan het huis op 28 november van dat jaar nog niet de helft van deze som uitgegeven werd³². Overigens moet vooral het dak van dit pand voordien in nogal slechte staat geweest zijn, want reeds op 8 augus- tus 1643, dus nog vóór het renovatieplan aan het kapittel werd voor- gelegd, had de abdij twee ponden groot betaald “*aen [de] tegheldec- kers over tdecken van thuys ter doet*”³³.

meld als volgt : “*Tcomptoir op den Burgh staet nu ledigh*”. Een andere hand voeg- de er later aan toe : “*nu verpacht voor vijf gulden t’jaers*” (AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 120, z.p.). In de registers van de zestendelen heet dit pand “*tcontoir d[ae]rneffens p[er]t[inet] tclooster van [ter] Doest*” ; de desbetreffende pagina is verder blanco (BRUGGE, Stadsarchief (SAB), *Registers zestendelen, Sint-Donaas*, nr. 22).

- 30 “*Exhibito modello trium domuncularum restaurandarum in burgo ad murum eccl[es]iae pro parte abbatae dunensis, hospitalis S[anc]ti Jo[ann]is et S[anc]ti Ju[lian]i, ad effectum ut d[omi]ni in eandem restaurationem seu renovationem consentiant ; D[omi]ni co[m]miserunt D[ominis] fabricariis et visitatoribus domorum ut cum operariis assumendis p[re]dictam modellum examinent, signanter an ex iisdem domunculis nihil praedicti obveniet muro aut fenestris eccl[es]iae ad referen[dum]*” (BAB, A72, f.296v).
- 31 “*Huberto Digion sutori personaliter supplicanti concessum fuit quod possit morari et tenere officinam sutoriam in contoris abbatae de doest et carthusianarum sitis ad murum eccl[es]iae in Burgo nuper a fundamento renovatis modo ibidem non exerceat ullam functionem clamorosa tempore officii divini, concionis et cuiusq[ue] solemnitatis in hac eccl[es]ia.*” (BAB, A72, f.332v).
- 32 “*Item aen[den] lootgieter over loot gheemployeert in thuyseken op[den] Burgh de so[mm]e van drie pond[en] gr[oot] (...) Item over het werck van t’ huysen opden Burgh de so[mm]e van één pond vier schell[ingen] vier gr[ote]n*” (AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.90r, 94r).
- 33 AGSB, *Rekeningen Duinen/Doest*, nr. 8, f.43r.

De huurder van het pand op de Burg, die volgens de kapittelakte Hubertus Digion heette, kan geïdentificeerd worden als Hubertus Frison. Diens naam – of de varianten Frisoïn, Vrinson en Frison – komt vanaf 1644 tot 1668 geregeld voor in de wetsvernieuwingen van het ambacht van de corduaniers, resp. als vinder (1644, 1660, 1667), deken (1657) en schilddrager (1668)³⁴. Frison was eerst gehuwd met Maria Rubbrecht (of Robbrecht), en trouwde een tweede keer in de Sint-Donaaskathedraal op 14 december 1658 met Jacoba van Brabant³⁵. Dit laatste huwelijk bleef kinderloos, maar Frison had zeker drie kleine kinderen uit zijn eerste huwelijk, Maria (°1649), Francisca (°1654) en Jacobus (°1656). Bij het doopsel van zijn oudste dochter, op 1 augustus 1649, woonde hij op de derde portie van de Sint-Salvatorsparochie³⁶. Francisca en Jacobus werden gedoopt in de Sint-Donaaskathedraal, resp. op 1 maart 1654 en 12 oktober 1656. Beiden stierven jong: Francisca werd begraven in de pandgang van Sint-Donaas in juni 1664, amper tien jaar oud; Jacobus stierf op 22 november 1687 en werd begraven op de derde portie van de Sint-Salvatorsparochie. Volgens de begrafenisakte van Francisca woonde haar vader toen in de Breydelstraat (“*platea Brydelia*”), dus vlak bij de Burg³⁷. Rond dezelfde tijd, op 8 juni 1664, huwde zijn nauwelijks vijftienjarige dochter Maria in de Sint-Annakerk met Guillielmus Michiels (of Meghiels). Hubertus Frison zelf was getuige daarbij. Hij was ook de peter van het kind dat op 10 april 1665 uit dit huwelijk geboren werd en zijn eigen voornaam droeg. Zijn dochter Maria stierf nog vóór haar twintigste verjaardag en werd op 1 mei 1669 begraven op de Sint-Annaparochie. Haar man

34 A. Vandewalle, J. De Groote, J. D'hondt & P. Vandermeersch, *Brugse ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de-18de eeuw)* (Brugse geschiedbronnen uitgegeven door het gemeentebestuur van Brugge, nr. 16), Brugge, 1985, p. 48, 50-51, 73, 230.

35 SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Donaas*, nr. 6. De sterfdatum van Maria Rubbrecht hebben we niet teruggevonden, maar in oktober 1656 was ze nog bevallen van een zoon. Bij het doopsel van een ander kind op 1 maart 1654 was de meter Jacoba Pierens, echtgenote van Passchier Rubbrecht (SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Donaas*, nr. 5). Deze laatste, allicht een verwant van de moeder, was van 1649 tot 1662 ook geregeld lid van de wet van de corduaniers (A. Vandewalle, e.a., o.c., p. 49-50).

36 SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Salvator*, nr. 49.

37 SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Donaas*, nrs. 5-6; SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Salvator*, nr. 56.

hertrouwde op 27 oktober 1669 in de Sint-Annakerk en Hubertus Frison was opnieuw getuige bij de verloving van zijn vroegere schoonzoon, op 1 oktober 1669³⁸. Dit is meteen ook de laatste vermelding die wij van Frison in Brugse registers hebben aangetroffen.

Onder de abten Campmans (1623-1642) en du Corron (1645-1648) verwierf de Duinenabdij zich duidelijk een eigen plaats binnen de Brugse stadsmuren. Dat zowel de abdij als het Sint-Donaaskapittel stipt over hun eigen belangen waakten zorgde wel eens voor conflicten tussen beide instellingen, maar belette hen evenmin onderling zaken te doen. Als eigenaar van een wat vervallen huis op de Burg werkte de abdij ook vlot samen met de burens van het kapittel om de nodige herstelwerken uit te voeren en het pand een geschikte bestemming te geven. Het zou zeker overdreven zijn om van een hechte band tussen beide instellingen te spreken, maar ze waren evenmin uitsluitend concurrenten.

38 SAB, *Doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Anna*, nrs. 18, 20-21.